

Cechy kultury ludowej regionów Polski

- [Cechy kultury ludowej regionów Polski](#)

Cechy kultury ludowej regionów Polski

Wprowadzenie

Scenariusz lekcji dla nauczyciela:

Źródło: online-skills, licencja: CC0.

II. Język i funkcje muzyki, myślenie muzyczne, kreacja i twórcze działania.

5. Uczeń określa charakterystyczne cechy:

2) wybranych polskich tańców ludowych z uwzględnieniem własnego regionu.

Nauczysz się

wymieniać cechy kultury ludowej charakterystyczne dla różnych regionów Polski;

identyfikować podstawowe tańce ludowe w różnych regionach Polski;

śpiewać pieśń *Roztwórzcie nam okiennice.*

Regiony w poszczególnych częściach Polski

Każda społeczność tworzy i wykonuje muzykę charakterystyczną dla swojej kultury, tradycji i miejsca, w którym żyje. Górale śpiewają o szczytach, które dotykają nieba, mieszkańcy terenów nadmorskich o morzu, o jego pięknie, ale i o niebezpieczeństwach i zagrożeniach, jakie niesie, ludzie z terenów równinnych zachwycają się bezkresem i wielką przestrzenią. Krajobraz miejsca i związane z nim: praca, muzyka i zwyczaje, to [folklor](#) danego miejsca. Jest on różny w różnych miejscach kraju.

Obszar, na którym folklor wyróżnia się odrębnymi cechami nazywamy **regionem**.

Źródło: AMFN.

Regiony w poszczególnych częściach Polski:

- na północy (nad Morzem Bałtyckim) – Pomorze, Kaszuby, Kociewie
- na południu (w górach) – Małopolska

- w centralnej Polsce – Mazowsze, Region łowicki, Region sieradzki, Region opoczyński
- na wschodzie – Mazury, Podlasie, Region lubelski
- na zachodzie – Wielkopolska, Śląsk

W poszczególnych częściach, regionach Polski, mieszkańcy używają języka polskiego z pewnymi różnicami: inny akcent, inne sformułowania, inne końcówki, inna pisownia.

Odmiana języka używana na jakimś obszarze to [gwara](#).

Nagranie z przykładem gwary śląskiej.

Źródło: [online-skills](#).

2 Frantówka, Stolem

3 Witacko, Jakub Topór Grzybek

W różnych regionach Polski występują charakterystyczne dla danego miejsca melodie ludowe i tańce. Niektóre z nich wykonywane są tylko w jednym regionie, np. *zbójnicki* na Podhalu, *koziorajka* na Śląsku, czy *powolniak* na Kurpiach.

Inne tańce, np. [oberek](#), *mazurki*, *okrągłaki*, znane i wykonywane są w różnych regionach, ale w każdym tańczone są do innej melodii.

Tańce regionalne: [krakowiak](#) z Krakowskiego, [kujawiak](#) z Kujaw, [mazur](#) z Mazowsza, stały się tańcami narodowymi. Obecnie w Polsce wyróżniamy następujące tańce narodowe: [polonez](#), *krakowiak*, *kujawiak*, *oberek* i *mazur*. Tańce te tańczone są w **strojach ludowych**.

Poszczególne regiony posiadają stroje ludowe charakterystyczne dla danego obszaru, które wykorzystywane są obecnie tylko okazjonalnie. Wybrane stroje ludowe przedstawiono w galerii poniżej.

W różnych regionach Polski praktykowane są [obrzędy](#) ludowe, czyli: utrwalone w tradycji czynności i praktyki o znaczeniu symbolicznym, które towarzyszą uroczystościom rodzinnym, społecznym, politycznym lub religijnym.

- Marzanka – topienie marzanny (kukły ze słomy przebranej w strój kobiety), które odbywa się w pierwszy dzień wiosny: wyrzucenie kukły-zimy do wody;
- Gaik – strojenie na wiosnę zielonej gałęzi świerku i chodzenie od domu do domu z życzeniami urodzaju;
- Dyngus – polewanie dziewcząt wodą (przez chłopców) w drugi dzień Świąt Wielkanocnych
- Dożynki – zakończenie prac polowych, po zebraniu plonów z pól;
- Kolędowanie – chodzenie z szopką bożonarodzeniową, gwiazdą, ze śpiewem kolędy lub pastorałki;
- Koza zapustna – chodzenie przebierańców na koniec karnawału, którym towarzyszył radosny śpiew, taniec i muzyka.

Polskie tańce narodowe i ich rodowód

KUJAWIAK to taniec pochodzący z Kujaw. Jego melodia jest tęskna i rzewna, a rytm płynny. Kujawiak ma wolne tempo i metrum 3/4. Taniec określa się także jako kołysany lub kolebany.

Źródło: AMFN.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DGt0yorQe>

Kujawiak

Źródło: online-skills.

Na nagraniu smutny i wolny kujawiak. Utwór wykonuje kapela w składzie: skrzypce, klarnet, akordeon, kontrabas. Skrzypce i klarnet snują smętną melodię. Pozostałe instrumenty wykonują akompaniament w metrum trzy czwarte.

KRAKOWIAK to taniec w żywym tempie i metrum 2/4. Pochodzi z okolic Krakowa. W krakowiaku występuje charakterystyczny rytm – synkopa, która polega na przesunięciu akcentu w takcie z mocnej części na słabą.

Źródło: AMFN.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DGt0yorQe>

Krakowiak na Wawel

Źródło: online-skills.

Na nagraniu skoczny i żywy krakowiak. Utwór jest wykonywany przez kapelę w składzie skrzypce, klarnet, akordeon, kontrabas. Skrzypce grają skoczną melodię, klarnet improwizuje, ozdabiając melodię drobnymi wartościami rytmicznymi, akordeon i kontrabas utrzymują zwawe tempo w metrum dwie czwarte.

OBEREK to najszybszy polski taniec narodowy, nazywany również obyrtanym lub obertasem. Jego nazwa pochodzi od szybkich obrotów wykonywanych przez tancerzy. Ma wesołą melodię i utrzymany jest w metrum $3/4$ lub $3/8$.

Para w stroju łowickim

Źródło: AMFN.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DGt0yorQe>

Oberek Cebulka

Źródło: AMFN.

Na nagraniu szybki oberek. Utwór jest wykonywany przez kapelę w składzie: skrzypce, klarnet, akordeon, kontrabas. Skrzypce grają wesołą melodię, klarnet improwizuje, ozdabiając melodię drobnymi wartościami rytmicznymi, akordeon i kontrabas utrzymują zwawe tempo w trzy ósme.

MAZUR to taniec utrzymany w metrum $3/4$ lub $3/8$ i żywym tempie. Pary wykonują go w parach poruszając się po okręgu, szybkim, posuwistym krokiem i często przytupują. Na początku XIX wieku mazur cieszył się dużą popularnością wśród polskiej szlachty.

Para w stroju kontuszowym

Źródło: AMFN.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DGt0yorQe>

Mazur Hej Mazury

Źródło: AMFN.

Na nagraniu skoczny i rytmiczny mazur. Utwór jest wykonywany przez kapelę w składzie skrzypce, klarnet, akordeon, kontrabas. Mazur ma bardzo wyraźny rytm w metrum trzy czwarte. Akcenty przypadają czasami na słabych częściach taktu. Utwór rozpoczyna się rytmiczną przygrywką.

Dożynki

Film dostępny pod adresem </preview/resource/RyW40Eyn4hHAt>

Film edukacyjny „Dożynki”. Scena z polem dojrzałego zboża, w tle widać Tatry. Lektor czyta: Latem, po bardzo pracowitych żniwach, gdy żyto już stało w kopach, a dziewczęta zaplotły z kłosów piękny wieniec – koronę, przybrany kwiatami i kolorowymi wstążkami oraz przygotowały pęczek z kłosów zwany „pępkim”, przychodził czas na uroczystość „dożynek”. W drugiej scenie widzimy kapelę krakowską, mężczyźni ubrani są w granatowe sukmany, czerwone czapki z tasiemkami i pawimi piórami. Trzymają w dłoniach instrumenty: trąbkę, klarnet, skrzypce, akordeon i kontrabas. Na tle skocznej góralskiej muzyki lektor czyta: W tych uroczystościach brała udział cała wieś: starzy i młodzi, kobiety, mężczyźni i dzieci – wszyscy odświętnie odziani. Żniwiarze „zawczasu” zamówili najlepszych muzykantów w okolicy, by „rznąli” obertasy i mazury. Bez tańca i muzyki nie mogły się obyć żadne dożynki. W kolejnej scenie widzimy wieniec dożynkowy, upleciony z kłosów, ozdobiony słomkowymi figurami, biało-czerwonymi tasiemkami i suszonymi kwiatami. Lektor czyta: W wyznaczonym dniu, wszyscy odświętnie ubrani, udawali się „korowodem” do najstarszego we wsi gospodarza. Szli i śpiewali. Prowadziła wszystkich para „najznamienitsza”: Starosta i Starościna (Przodownica). Kolejny obrazek to korowód dożynkowy. Kilka osób w strojach krakowskich niesie wieńce dożynkowe. Lektor czyta tekst pieśni: Roztwórzcie nam okiennice, Bo tu idą przodownice. Plon niesiemy plon, ta dana, w gospodarza dom. Przodownicy przodowali Wszystko z pola pozbierali. Plon.... Otwórzcie na te wierzeje, Już pszeniczka się nie chwieje. Plon... Żeby dobrze plonowało, Po sto korcy z kopy dało. Na

stronach otwartej książki widać słowa pieśni i zdjęcie innego wienca dożynkowego z niosącą go parą. Lektor dalej czyta: Wszyscy uczestnicy korowodu śpiewali, a kapela przygrywała, Korowód szedł do domu najstarszego gospodarza. Gdy był na miejscu, gospodarz wychodził przed dom, a przodownica z korowodu kłaniała się gospodarzowi i przekazywała mu wieniec, mówiąc: Winszuję Wam, gospodarzu, Za swą czeladką, Com jej przodowała Przez calutkie latko. Prowadziłam ci ją Od granic do granic, Nie zostawiłam w polu Nic a nic. Srebro, złoto pilnie zbierałam, Do Waszych rąk, gospodarzu oddałam. Kolejne zdjęcie ukazuje dziewczynkę w stroju ludowym, z kłosami w dłoniach. Przy tej ilustracji lektor czyta: Po mowie przodownicy do gospodarza podchodziła dziewczynka, mówiąc: Wiele liści na drzewinie, Wiele wody w morzu płynie. Krople wody w morzu zliczę, Wszystkim wam tu zdrowia życzę. Winszuję wam tym wianem, Tym wielkim boskim darem. Ten wianeczek na polu zbierany, Ze złotych kłosów składany. Na urodzaj, żeby suszy nie było... A masz za „oblegę”, Za „przepiórkę”. Na kolejnym zdjęciu widzimy grupę tańczących osób, które ubrane w stroje ludowe. Lektor czyta: Po tych podziękowaniach i wesołych przyśpiewkach, tańce i zabawy trwały do białego rana. Pozwólcie nam śpiewać, to wam zanucimy, O każdym z osobna, co o nim myślimy. Cztery mile lasu, lecz samych jałowców. A w Gładczyńskich Budach nie ma dobrych chłopców. Cztery mile lasu, samej osiczyny, A w Gładczyńskich Budach leniwe dziewczyny. Naszym przodownikom dać chleba dwie skóry, Wozili pszeniczkę, wywalili fury. Jużem prześpiewała od końca do końca. Prosimy muzykę zagrać nam do tańca.

Nauka pieśni *Roztwórzcie nam okiennice*

Polecenie 1

Wysłuchaj kilkakrotnie pieśni, a następnie spróbuj ją zaśpiewać.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DGtOyorQe>

Źródło: AMFN.

Na nagraniu pieśń „Roztwórzcie nam okiennice”. Kobieta śpiewa melodię w rytmie poloneza. Towarzyszy jej kapela w składzie: skrzypce, klarnet, akordeon, kontrabas.

” Roztwórzcie nam okiennice,

bo tu idą przodownice.

Plon niesiemy, plon, ta dana,

w gospodarza dom!

Przodownice przodowali,

wszystko z pola pozbierali.

Plon niesiemy, plon, ta dana,

w gospodarza dom!

Otwórzcie nam te wierzeje,

już się pszeniczka nie chwieje.

Plon niesiemy, plon, ta dana,

w gospodarza dom!

Żeby dobrze plonowało,

po sto korcy z kopy dało.

Plon niesiemy, plon, ta dana,

w gospodarza dom!

Zaściełajcie stoły, ławy,

idzie tu gość niebywały.

Plon niesiemy, plon, ta dana,

w gospodarza dom!

Zadania

Ćwiczenie 1

Spośród podanych regionów podaj te, które leżą w północnej części Polski.

☐ Małopolska, Rzeszowiacy

☐ Wielkopolska, Śląsk

☐ Warmia, Mazury

☐ Kaszuby, Kociewie

Ćwiczenie 2

Znajdź w diagramie i wykreśl, a następnie zapisz nazwy regionów w Polsce. Lud : jego zwyczaje, sposób życia, mowa, podania, przysłowia, obrzędy, gusta, zabawy, pieśni, muzyka i tańce.

D	T	E	I	P	R	U	K	C	U
M	U	C	K	A	S	Z	U	B	Y
M	A	Ł	O	P	O	L	S	K	A
M	A	Z	O	W	S	Z	E	O	K
R	Y	I	U	Y	N	U	P	U	S
P	O	M	O	R	Z	E	J	H	Ą
S	O	F	O	J	Y	A	Y	C	L
F	H	U	Z	H	W	A	A	B	Ś
P	F	I	F	Y	I	M	P	O	U
J	E	I	S	A	L	D	O	P	I

- ☐ PODLASIE ☐ KASZUBY ☐ POMORZE ☐ KURPIE ☐ MAZURY
☐ KUJAWY ☐ MAZOWSZE ☐ ŚLĄSK ☐ MAŁOPOLSKA

Ćwiczenie 3

Przyporządkuj metrum i tempo do właściwego tańca.

OBEREK	3/4 umiarkowane
POLONEZ	3/8 szybkie
MAZUR	3/4 żywe
KRAKOWIAK	3/4 wolne
KUJAWIAK	2/4 żywe

Źródło: AMFN.

Ćwiczenie 4

Wysłuchaj fragmenty polskich tańców ludowych. Po wysłuchaniu przyporządkuj fragment muzyczny do odpowiedniej nazwy.

Materiały audio dostępne pod adresem:

<https://zpe.gov.pl/b/PMMnyMqRx>

4	oberek	⬆
2	mazur	⬆
0	polonez	⬆
1	kujawiak	⬆
3	krakowiak	⬆

Ćwiczenie 5

Który z polskich zwyczajów ludowych obchodzony jest po żniwach?

☐ dożynki

☐ marzanka

☐ sianokosy

Źródło: AMFN.

Ćwiczenie 6

W którym z polskich tańców występuje synkopa?

☐ mazur

☐ krakowiak

☐ kujawiak

Źródło: AMFN.

Ćwiczenie 7

Zaznacz przymiotniki określające charakter kujawiaka.

☐ żywy

☐ wolny

☐ kołysany

☐ obracany

☐ szybki

☐ skoczny

Źródło: AMFN.

Ćwiczenie 8

Z podanych obrzędów wybierz te, które występują na wiosnę.

☐ Marzanka

☐ Koza zapustna

☐ Dyngus

☐ Gaik

☐ Okolędowanie

☐ Dożynki

Polecenie 2

Wymień pieśni, stroje ludowe lub tańce charakterystyczne dla regionu, w którym mieszkasz.

Słownik pojęć

A cappella

śpiew bez towarzyszenia instrumentów.

Folklor

kultura ludowa: sztuka, tradycje i wierzenia związane z życiem wsi.

Gwara

odmiana języka używana na jakimś obszarze.

Kapela ludowa

ludowy zespół instrumentalny.

Krakowiak

polski taniec narodowy o charakterystycznym synkopowanym rytmie, utrzymany w żywym tempie i w metrum 2/4.

Kujawiak

polski taniec narodowy utrzymany w wolnym tempie i metrum 3/4.

Mazur

polski taniec narodowy w metrum 3/4 lub 3/8, utrzymany w żywym, skocznym tempie.

Muzyka instrumentalna

twórczość muzyczna przeznaczona do wykonania na instrumentach.

Muzyka wokalna

twórczość muzyczna przeznaczona do śpiewania.

Muzyka wokально-instrumentalna

muzyka przeznaczona do grania i śpiewania, np. oratorium, msza.

Oberek

polski taniec narodowy w metrum 3/4 lub 3/8, o bardzo szybkim tempie i wesołym nastroju.

Obrzęd

utrwalone w tradycji czynności i praktyki o znaczeniu symbolicznym, które towarzyszą uroczystościom rodzinnym, społecznym, politycznym lub religijnym.

Polonez

polski taniec narodowy o charakterze uroczystym, utrzymany w umiarkowanym tempie i w metrum 3/4.

Solo

śpiew lub gra na instrumencie bez towarzyszenia innych głosów.

Tańce narodowe

tańce charakterystyczne dla kultury danego narodu. Polskie tańce narodowe to krakowiak, kujawiak, mazur, oberek i polonez.

Utwór stylizowany

utwór, któremu kompozytor celowo nadał cechy określonego stylu muzycznego. Przykładowo mazurek ma cechy muzyki ludowej.

Synkopa

rytm polegający na przeniesieniu akcentu z mocnej części taktu na część słabą.

Biblioteka muzyczna

Nagranie z przykładem gwary śląskiej.

Źródło: [online-skills](#).

2 Frantówka, Stolem

Witacko, Jakub Topór Grzybek

3	
4	Polonez chodzony Źródło: AMFN, licencja: CC0.
5	Kujawiak Źródło: online-skills.
6	Krakowiak na Wawel Źródło: online-skills.
7	Oberek Cebulka Źródło: AMFN.
8	Mazur Hej Mazury Źródło: AMFN.
9	Roztwórzcie nam okiennice Źródło: AMFN.

Bibliografia

M. Gromek, G. Kilbach, *I gra muzyka*, Warszawa 2012.

J. Habela, *Słowniczek muzyczny*, Kraków 1988.

O. Kolberg, *Lud : jego zwyczaje, sposób życia, mowa, podania, przysłowia, obrzędy, gusła, zabawy, pieśni, muzyka i tańce*, Kraków 1875-1882. t: 3,4,7,16,22,24-26.